

md070814JS0101pdf.pdf; <http://monudet.sweb.cz/emd/md07/md070814JS01ROzbiroh-tvarovka/md070814JS0101pdf.pdf>
 Z dalších současných edičních počínů lze jmenovat souborné vydání dokumentace architektonických prvků z lapidária Muzea východních Čech v Hradci Králové – viz M. Kovář a kol., Svědkové zaniklých staveb. Hradec Králové 2008.

4) http://www.svornik.cz/?page_id=2024

DIE METHODE DER INVENTARISIERUNG DER ARCHITEKTURGLIEDER

Der Beitrag fasst den Vorgang und die Grundziele bei der Vorbereitung der Methodik zur Inventarisierung der Architekturglieder zusammen. Die erste Etappe konzentrierte sich zur Auswertung der bisherigen Praxis, Prüfung der Methoden und Formen der Inventarisierungsaktionen. Eine große Aufmerksamkeit wurde den neuen Technologien gewidmet, die hätten die Ausarbeitung der messtechnischen Unterlagen für die Dokumentierung präziser und effektiver machen sollen. Man interessierte sich bei allen Tätigkeiten für die Wirksamkeit, Ansprüche und Effizienz, damit die maßgebenden entworfenen Vorgänge die Forderungen der täglichen Praxis höchst erfüllt hätten. Die formale Struktur des Protokolls wird zu den internationalen Standards bezogen, und zugleich wird auch die Problematik der Gründung der zentralen Datenbank studiert, die die Ansammlung, den Vergleich und die Veröffentlichung der Daten ermöglicht hätte.

(Übersetzung J. Noll)

DOKUMENTACE STAVEBNÍCH UMĚLECKOŘEMESLNÝCH PRVKŮ – K PŘIPRAVOVANÉ METODICE

JAKUB CHALOUPKA

V rámci letos zahájeného institucionálního úkolu vědy a výzkumu NPÚ, zaměřeného především na průzkumy a dokumentaci ohrožených historických staveb, má do roku 2014 vzniknout několik dílčích metodik. Jedna z nich se má věnovat průzkumu a dokumentaci stavebních uměleckořemeslných prvků. Jde o prvky, které jsou nejohroženější součástí staveb, neboť existuje takřka neustálé nebezpečí jejich ztráty či výměny. Konkrétně jsou to okna, dveře, dvířka, výklade, okenice, mříže apod. Při rekonstrukcích historických budov často nenávratně mizejí, aniž by byla pořízena jejich dokumentace. Případná památková rehabilitace je pak do budoucna velmi ztížena, nehledě na ztrátu historického originálu. Politováníhodný je také fakt, že v mnohých případech o později zničených prvcích památková péče dopředu věděla, ale dokumentace pořízena nebyla.

Význam stavebních uměleckořemeslných prvků, a zvláště historických oken a dveří, byl již mnohokrát zdůrazňován. Jde o cenné a nedílné součásti historických staveb, které se významně podílejí na utváření jejich vzhledu a památkové hodnoty. Vedle toho jsou důležitým historickým pramenem vypovídajícím o vývoji těchto staveb. Jejich poznání má nezastupitelnou roli při zpracování stavebněhistorických

Obr. 1: Prohoř (okres Karlovy Vary), sýpka, v rámci přípravy metodiky jsou dokumentovány prvky na vybraných ohrožených stavbách. Jsou aplikovány různé metody dokumentace a přitom sledovány rozdíly, výhody a nevýhody. Na ukázkce jsou dva příklady fotodokumentace: a – s bleskem; b – při šikmém dopadajícím denním světle (všechny snímky autor, 2012).

Obr. 2: Prohoř, sýpka, zbytky barevných povrchových úprav je vhodné fotografovat v detailu a s přiloženou fotografickou barevnou škálou. Důležité je spolu s fotodokumentací provést popis, neboť určení stratigrafie nátěrů může být z fotografie problematické.

průzkumů, neboť to jsou prvky, které během svého dlouhého vývoje reagovaly na změny vkusu, technologických možností či způsobu užívání samotných objektů. Neměl by být opomíjen ani jejich význam jakožto dokladu mizející tradiční řemeslné práce. Pro hlubší poznání je bezesporu důležitý kvalitní průzkum a dokumentace. Stále však chybí metodická příručka, která by se věnovala praktické

stránce dokumentace, a napomohla tak ke sjednocení porizovaných výstupů. Je třeba zajistit, aby byly dokumentovány veškeré detaily prvků podstatné např. pro jejich slohové zařazení a vzájemné porovnávání.

Souhrnně a celkem podrobně se u nás vývoji jednotlivých druhů stavebních uměleckořemeslných prvků věnuje Jiří Škabrada v knize *Konstrukce historických staveb*,¹⁾ která nabízí i mnoho názorných příkladů, včetně ukázek podrobné výkresové dokumentace. Dále se tématem historických oken a dveří zabývaly některé odborné konference a semináře, z nichž vzešly sborníky příspěvků zaměřených jak na vývoj a typologii, tak i na péči o ně.²⁾ K ochraně historických okenních a dveřních výplní pak byly v poslední době Národním památkovým ústavem vydány dvě metodiky. První je práce Alfréda Schuberta,³⁾ druhá od kolektivu autorů.⁴⁾ V těchto metodikách je nastíněn vývoj prvků a celá problematika jejich ochrany. Samotné dokumentaci se však věnují spíše v obecné rovině. Podrobněji jsou zpracovány pokyny ke zjednodušené dokumentaci historických výplní okenních otvorů, včetně formuláře usnadňujícího práci v terénu. Výhodou formuláře je sjednocení formy získávaných informací. Tyto pokyny byly zpracovány na základě výsledků staršího institucionálního úkolu NPÚ, který se zabýval dokumentací historických okenních výplní ve středních Čechách.⁵⁾ Rovněž je vhodné zmínit několik příkladů z blízkého zahraničí. Na Slovensku byl v roce 2006 na téma historických oken a dveří pořádán mezioborový seminář, zaměřený i na praktickou stránku obnovy, avšak samotné dokumentaci se věnoval opět spíše okrajově. Příspěvky z tohoto semináře vyšly souhrnně ve sborníku.⁶⁾ Několik zajímavých prací vyšlo v sousedním Německu, z nichž je patrně nejprůnosnější kniha od Manfreda Gernerera a Dietera Gartnera *Historische Fenster*.⁷⁾ V ní je podrobně podán historický vývoj oken, věnuje se konstrukčnímu řešení a detailům a velmi obsáhle přístupu z hlediska památkové péče, kde je zmíněna i dokumentace.

Výše uvedené publikace se soustředí na přehled o vývoji a typech jednotlivých prvků a na jejich památkovou ochranu, dokumentaci ale spíše ponechávají stranou. Metoda

Obr. 3: Štědrá (okres Karlovy Vary), zámek, obtížné bývá fotografování okenních křidel. Osvědčilo se jejich vysazení a provedení dokumentace v místě s vhodnějšími světelnými podmínkami. Vždy by neměl chybět kolmý snímek s přiloženým měřítkem a barevnou škálou.

vlastní dokumentace, která by jasně ukázala, jak konkrétní prvek dokumentovat, chybí. Dokladem potřeby takovéto metodiky je současná praxe, kdy kvalitní dokumentaci provádí jen malá část zručnějších odborníků, kteří jsou navíc často motivováni jen vlastním zápalom pro věc. Nedá se však hovořit o systematickém provádění dokumentace podle jasných a závazných pravidel. Právě na postupy práce dokumentátora a podobu výstupů by měla klást důraz

chystaná metodika. Práce na jejím vydání je součástí nově zahájeného projektu NPÚ *Výzkumy nemovitých památek v ČR – aktuální metodické otázky průzkumu a dokumentace*, ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře, zajištěného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace. Text se bude připravovat v letech 2012 až 2013 a v roce 2014 by měla metodika vyjít tiskem.

Následující část tohoto příspěvku je využita k představení zmíněného záměru širší odborné veřejnosti, z jejichž řad budou vítány jakékoliv náměty či připomínky (nejlépe v průběhu první poloviny roku 2013), které by

Obr. 4: Toužim (okres Karlovy Vary), areál zámku, pořízení fotografie je někdy jedinou a poslední možností, jak uchovat informace o zanikajícím prvku. Je proto nutné, aby se obecněji zažily jednoduché zásady, jejichž dodržování může přispět k vyšší vypovídací hodnotě dokumentu. Mnohdy stačí vhodným způsobem přiložit měřítko. Prvek, v tomto případě dveře z přelomu 18. a 19. století druhotně použité jako víko od kanálu, je vhodné fotografovat jako celek šikmo ze všech stran, jednou kolmo a zvlášť jednotlivé detaily.

napomohly k co nejvhodnější struktuře, náplni a zpracování metodiky.

Připravovaná metodika se bude skládat ze tří částí. V první se počítá s nastíněním vývoje jednotlivých prvků (dveře, vrata, okna, okenice, mříže, zábradlí) včetně přehledu terminologie, a to i s vědomím, že se obdobné pasáže již objevily v některých předchozích publikacích (viz výše). Zde je ambicí shromáždit informace ke všem sledovaným druhům prvků na jednom místě (terminologický slovníček je např. v metodice k obnově okenních výplní a výkladců, ale řeší pouze okna) tak, aby byly využitelné při vlastní práci dokumentátora v terénu. Zároveň bude poukázáno na jednotlivé části prvků, které by při dokumentaci neměly zůstat opomenuty. Ve stručnosti budou nastíněny také možnosti získání podkladů využitelných pro průzkum a dokumentaci, zejména tedy archivní výkresové dokumentace, co od nich očekávat a kde je hledat.

Nejdůležitější budou dvě následující části metodiky. Druhá se bude do podrobnosti zabývat metodami dokumentace stavebních uměleckořemeslných prvků. Bude pojednáno o různých úrovních podrobnosti, a tím i náročnosti na čas a kvalifikaci dokumentátora. Sledovanými metodami jsou slovní popis prvku, skicování s oměřením, podrobné zaměření a fotodokumentace. Ke každé metodě budou vždy uvedeny potřebné pomůcky a instruktivním způsobem popsán pracovní postup „krok za krokem“, doprovázený ilustračními snímky. Tento přístup byl zvolen po zkušenostech, kdy začínající dokumentátor v terénu ztrácí mnoho drahocenného času aplikováním metody „pokus – omyl“ a nezřídka se nechá od pořizování dokumentace zcela odradit.⁸⁾ Metodika bude představovat nejméně dva různé přístupy dokumentace sledovaných prvků, tzv. maximalistický a minimalistický. Maximalistický způsob bude obsahovat výčet všech sledovatelných vlastností vhodného druhu dokumentace, který by měl tvořit ekvivalent výrobní dokumentace. Kromě tohoto způsobu by metodika měla vždy definovat skupinu vlastností, které jsou pro dokumentaci daného prvku zcela zásadní a neměly by být nikdy opomenuty. Vedle různých metod dokumentace bude pojednáno i o krajní variantě, kdy není možné prvek zachovat na svém původním místě. Na tomto místě budou probrány možnosti a podmínky vhodného deponování (např. v nově zřizovaném Centru stavitelského dědictví v Plasích či v depozitářích některých územních odborných pracovišť NPÚ a muzeí).

O zpracování terénní dokumentace do podoby finálních výstupů a o jejich následné správě bude pojednávat třetí část metodiky. Cílem je nabídnout jednotnou formu výstupů tak, aby bylo možné jejich další využití např. pro vytváření typových řad jednotlivých druhů prvků. Zároveň by se mělo jednat o srozumitelné a vyčerpávající podání informací o dokumentovaném prvku. Sjednání by proto měla být grafická i textová podoba výstupů, kde musí být kladen důraz na správné používání terminologie. Řešena bude i otázka ukládání výstupů, nejlépe v prostředí pracujícím s databází. Zde se nabízí Metainformační systém NPÚ (MIS), kam je možné již dnes vkládat fotografie či kompletní nálezy zprávy včetně plánové dokumentace, přiřazovat jim klíčová slova a informace o původu a obsahu.⁹⁾

Zde představená stručná osnova metodiky je pracovní a lze očekávat její doplňování a upřesňování. Proto budou vítány a zohledněny jakékoliv věcné připomínky či kritické

poznámky, které by práci mohly dovést k optimálnímu výsledku.

V současné době se na tvorbě metodiky podílejí pracovníci územních odborných pracovišť Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, Lokti, Plzni a hlavním městě Praze. Na modelových případech je prováděna dokumentace různými způsoby, přičemž jsou sledovány faktory jako časová náročnost, nároky na techniku a průzkumníka apod. V průběhu roku 2013 je plánováno pracovní setkání pro zájemce z řad širší odborné veřejnosti, kde by mělo vedle praktických ukázek a představení dosavadních výsledků dojít k diskuzi nad připravovanou metodikou.

*Príspevok vznikl v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: **Výzkum nemovitých památek v ČR. Aktuální metodické otázky průzkumu a dokumentace, ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.*

POZNÁMKY

- 1) J. Škabrada, Konstrukce historických staveb. Praha 2003.
- 2) Kol. autorů, Sborník 2 – Okna a dveře. Sborník příspěvků z 2. konference stavebněhistorického průzkumu 3. – 6. 6. 2003 v klášteře servitů v Nových Dvorech v jižních Čechách. Praha 2004; Kol. autorů, Obnova památek 2005 – Okna a dveře. Sborník příspěvků k 5. ročníku konference konané 22. 3. 2005 v Masarykově koleji v Praze 6 pořádané firmou Studio Axis. Praha 2005. Materiály z konference jsou přístupné na [www.studioaxis.cz].
- 3) A. Schubert, Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů. Praha 2004.
- 4) Kol. autorů, Obnova okenních výplní a výkladců. Praha 2010.
- 5) Soupis a dokumentace (dochovaných) původních dřevěných oken (architektonických památek ve středních Čechách). Úkol probíhal v letech 1997–2004.
- 6) Kol. autorů, Okná a dvere pri obnove pamiatok: medzinárodný kurz pre remeselníkov a odborný seminár. Banská Štiavnica: Spolok Banskej Štiavnice 2007.
- 7) M. Gerner – D. Gärtner, Historische Fenster: Entwicklung, Technik, Denkmalpflege. Stuttgart 1996.
- 8) Zde je přímá návaznost na práce V. Razím a kol., Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Praha 2005 a V. Razím – J. Sommer – J. Veselý, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb – Hlášení o nález. Praha 2007.
- 9) Již nyní je ke každému dokumentu, který je vkládán do MIS v rámci tohoto projektu, přiřazováno klíčové slovo PSURP (Projekt stavební uměleckořemeslné prvky).

DIE DOKUMENTIERUNG DER KUNSTGEWERBE-BAU-DETAILS – EIN DISKUSSIONSBEITRAG ZUR VORZUBE-REITENDEN METHODIK

Die Kunstgewerbe-Baudetails sind untrennbare Teile der historischen Gebäude und tragen so sowohl zu ihrer äußeren Gesamterscheinung als auch zu ihrem kulturhistorischen Wert bei. Die Dokumentierung ist umso mehr erforderlich, denn es handelt sich um die höchst bedrohten Bauglieder. Das Ziel der vorbereiteten Methodik ist ein Handbuch für die Forscher und Dokumentare auszuarbeiten (praktische Informationen von den Arbeitsvorgängen der Dokumentierung und vor allem die Einigung der Form der Arbeitsergebnisse [Outputs], damit ihre Weiterverwendung für die wissenschaftlichen Zwecke sowie auch für die praktische Denkmalpflegeausübung möglich wird). Die Methodik der Dokumentierung der Kunstgewerbe-Baudetails sollte in gedruckter Ausgabe im Nationalen Denkmalinstitut nach einer vorherigen Fachdiskussion im J. 2014 erscheinen.

(Übersetzung J. Noll)